

За усвідомлене та осмислене набуття знань, їх перетворення в уміння та навички, здатність застосування їх у реальній діяльності відповідає саме когнітивний компонент професійної педагогічної компетентності.

Такий підхід до знань, що є основою когнітивного компонента професійної компетентності, дозволяє говорити про їхній дієвий характер. Під дієвим знанням ми розуміємо таке знання, яке здобуває учнями самостійно, за допомогою педагога або у його супроводі, але не отримано від нього у готовому вигляді. Дієве знання також пов'язане з продуктивними способами діяльності здобувачів, орієнтоване на його актуалізацію у практиці професійної педагогічної діяльності [2]. Це означає, що знання, які набувають майбутні педагоги, повинні мати особистісно-значиму, ціннісну основу. Знання теорії, фактів, законів, що набуваються в процесі навчання не є для здобувача цінними власними силами. Ці знання необхідні, щоб, закінчивши ЗВО, стати компетентнішим фахівцем, мати конкурентні переваги на ринку праці та побудувати успішну професійну кар'єру.

Таким чином, здобувачі вищої школи орієнтовані не просто на механічне збільшення знань, але й на розуміння того, які знання йому необхідні для здійснення майбутньої професійної діяльності, та як практично використовувати ці знання, щоб ця діяльність була найбільш ефективною та успішною.

Список використаних джерел

1. Олексієнко О., & Розказов А. Розвиток управлінської компетентності здобувачів вищої освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2021. №1 (100).

2. Керекеша-Попова О. В. Формування управлінської компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійно-педагогічної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Бердянськ, 2020. 317 с.

Христина Дудар

здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Ольга Главацька

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті проаналізовано науково-теоретичні та практичні дослідження проблеми формування якостей ділової людини у майбутніх фахівців соціальної сфери. Розкрито сутність поняття «ділова людина» та обґрунтовано процес формування якостей ділової людини у майбутніх фахівців соціальної сфери. Означено, що формування якостей ділової людини у студентів представлено як ієрархія трьох рівнів: мотиваційно-когнітивний; функціональний; інноваційний; ціннісний. Визначено основні етапи процесу формування ділових якостей у студентів.

Ключові слова: *майбутні фахівці соціальної сфери, якості ділової людини, ділова людина, якості ділової людини.*

Постановка проблеми. Ринкові відносини як об'єктивна реальність змінили стиль життєдіяльності особистості й суспільства, звичні цінності, стосунки між людьми. Прискорена трансформація суспільства, кардинальні зміни в поглядах на життєві ідеали, зростання пріоритетів ділового способу життя вимагають формування у сучасної студентської молоді якостей ділової людини з метою успішного адаптування в конкурентному ринковому середовищі.

Означеній проблемі присвячено наукові дослідження І. Беха, М. Боришевського, Є. Ільїна, Д. Колесова, В. Оржеховської, В. Селіванова. Значний внесок у розв'язання порушеної проблеми зроблено В. Зінченком, М. Тименком, М. Янцуром та ін. У формуванні якостей ділової людини перевага надається інтелектуальним умінням та прийомам вольової регуляції поведінки.

Реалії сьогодення засвідчують необхідність формування особистості майбутнього фахівця соціальної сфери з високим рівнем освіченості, ділової культури, гуманістичних поглядів і переконань. У зв'язку з цим виникає потреба розглянути проблему формування якостей ділової людини у майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

Мета статті полягає у розкритті сутності поняття «ділова людина» та обґрунтуванні процесу формування якостей ділової людини у майбутніх фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Традиційно ділова людина розглядалась як важливий виконавець певних функцій, тому значну кількість зарубіжних праць присвячено характеристикам поведінки, вчинків, способів мислення ділової людини. Зокрема, спеціалісти Р. Гріфін, М. Грегор, Б. Швальбе, С. Якобсон та ін. основними характеристиками поведінки ділової людини називають раціональну організацію справи, забезпечення і дотримання трудової дисципліни, оптимальне використання вкладених ресурсів для отримання практичного результату [4].

У вітчизняній науці дослідження В. Денисюка, В. Лущика, Г. Щокіна спрямовані на виділення ряд навичок у поведінці ділової людини, що

необхідні для здійснення управлінської діяльності: здатність збирати та аналізувати інформацію; вміння планувати, формувати цілі, визначати найкращий спосіб розв'язання завдань, розробляти заходи із досягнення цілей; навички ведення бесіди, вміння чітко висловлювати свої думки та ідеї [5; 8].

Майже всі дослідники у характеристиках ділової людини перераховують від трьох до п'ятнадцяти якостей за порядком їх значущості, а саме: організованість, відповідальність, практичність, компетентність, раціональність, наполегливість, комунікативність, цілеспрямованість, порядність, чесність, активність, самостійність, ініціативність, впевненість у собі, дисциплінованість. Вказана сукупність якостей характеризує людину як ділову у всіх життєвих сферах її існування. На думку багатьох учених, достатніми якостями для характеристики людини як ділової можна вважати організованість, відповідальність і практичність. По-перше, зазначені якості виділяються переважно більшістю спеціалістів як необхідні й провідні у характеристиках ділової людини. По-друге, дослідники вважають ці якості обов'язковими складовими більш складних характерних психічних утворень ділової людини: діловитості, ділового потенціалу тощо. По-третє, ці якості самі мають інтегрований характер. Зокрема, організованість включає складові елементи дисциплінованості, відповідальності, зібраності, наполегливості, раціональності, самовладання, самоконтролю, цілеспрямованості; відповідальність – гуманізму, демократизму, поваги до моральних норм, порядності, принциповості, самокритичності, самостійності, самоконтролю; практичність – креативності, наполегливості, передбачливості, відповідальності, раціональності, організованості, рішучості, цілеспрямованості тощо [2; 4; 7].

Вищевказаний аналіз свідчить про складність і в той же час актуальність та необхідність формування якостей ділової людини у студентів закладу вищої освіти. Слід позитивно відмітити досвід освітнього процесу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в даному аспекті, оскільки саме тут є найбільші можливості щодо формування даних якостей. Згідно навчального плану студенти спеціальності «Соціальна робота» вивчають низку дисциплін, які дають теоретико-методологічну основу формування даних якостей. Під час навчання майбутні фахівці оволодівають основними фаховими компетентностями, а саме:

- знання і розуміння природи управлінської праці і процесів менеджменту;
- знання посадових і функціональних обов'язків менеджера, засобів досягнення цілей і підвищення ефективності роботи організації;
- уміння використовувати сучасну інформаційну технологію і засоби комунікації, необхідні в управлінському процесі;
- володіння мистецтвом управління людськими ресурсами (людьми);

- володіння мистецтвом налагодження зовнішніх зв'язків;
- здатність до самооцінки, уміння робити правильні висновки і безперервно підвищувати свій професійний рівень.

Формування якостей ділової людини у студентів представлено як ієрархія трьох рівнів, зокрема:

- мотиваційно-когнітивний – сукупність мотивів, теоретичних знань, адекватних цілям і завданням управлінської діяльності. Даний рівень реалізується на лекційних заняттях, а також у формі індивідуальної і самостійної роботи студентів з чітко визначеною постановкою завдань пошуково-дослідницького характеру;

- функціонування. На цьому рівні формування якостей ділової людини студенти на семінарських і лабораторних заняттях відтворюють наявні теоретичні знання, а також моделюють власну діяльність як ділову людину певного закладу, регульовану зовнішньою нормативно-правовою базою. На даному рівні студент зацікавлений у якісному виконанні технології процесу відповідно до визначених норм;

- інновації – навчання студентів виробленню власної інновації, що передбачає наявність мотиву і спонукає його до творчості й здатності визначати мету свого розвитку і організації загалом. Ухвалення рішення про мету розвитку своєї базової управлінської діяльності й програми втілення рішення в життя є найважливішим компонентом поведінки студента на даному рівні формування якостей ділової людини;

- цінностей. Цей рівень являє собою ціннісний орієнтир формування морально-вольових якостей ділової людини у студентів: стимулює появу мотиву розвитку й освоєння інновацій, а також здійснює добір прийнятих для суб'єкта інновацій [1; 3; 6].

Педагогічна структура процесу формування морально-вольових якостей ділової людини у студентів включає три основні етапи, цілі та завдання яких відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні етапи процесу формування ділових якостей у студентів

Етапи	Мета	Завдання
Перший	Засвоєння знань та формування умінь щодо дотримання моральних норм і правил поведінки у суспільстві.	1. Оволодіння знаннями й уміннями щодо вольової регуляції поведінки. 2. Оволодіння прийомами самопізнання, самоконтролю та самоаналізу взаємовідносин із оточуючою реальністю.
Другий	Формування свідомого позитивного ставлення до моральних норм і правил поведінки у суспільстві.	1. Аналіз якостей ділової людини. 2. Залучення до діяльності, що сприяє вияву і закріпленню позитивних моральних та вольових станів особистості.
Третій	Формування досвіду дотримання моральних норм і правил поведінки у суспільстві.	1. Залучення до діяльності, що сприяє вияву і вольовому закріпленню моральних дій та вчинків. 2. Створення ситуацій протидії морально-

		негативним, антисупільним, антигромадським явищам. 3. Оволодіння прийомами самовиховання.
--	--	--

На першому етапі здійснюється оволодіння необхідним мінімумом знань про волю та характер людини, прийомами самопізнання, самоконтролю, самоаналізу взаємовідносин з оточуючою реальністю. Знання норм, правил і принципів суспільно-моральної поведінки зумовлює правильні дії та вчинки, що, у свою чергу, сприяє формуванню моральної спрямованості вольових зусиль особистості. На другому етапі відбувається формування об'єктивної і суб'єктивної готовності студентів до моральної та вольової регуляції психічних станів, що виникають у процесі діяльності. На третьому етапі у студентів формується і закріплюється досвід дотримання моральних норм і правил поведінки у суспільстві. Досягнення поставленої мети здійснюється шляхом послідовного включення у різні форми діяльності, відповідальне виконання завдань.

Висновки. Отже, аналіз науково-теоретичних і практичних досліджень показав, що діловою можна вважати будь-яку людину незалежно від статі, соціального становища та роду діяльності. Така людина володіє сукупністю якостей, що виявляються за різноманітних життєвих ситуацій і визначають єдність моральної та раціонально-прагматичної спрямованості її особистості. Ці якості зумовлюють способи мислення й поведінки ділової людини в житті. Науковці-теоретики, й спеціалісти-практики наділяють ділову людину досить широким спектром якостей, формування яких повинно здійснюватись як в процесі навчальної діяльності у закладі вищої освіти так і в результаті власної творчої професійної діяльності. У процесі підготовки майбутніх соціальних працівників важливим є особистісне спрямування навчально-пізнавального процесу, орієнтування його на розвиток професійної компетентності, забезпечення умов для поглиблення мотивації навчальної діяльності студентів, розвитку їх зацікавленості та відповідальності за результати навчання.

Список використаних джерел

1. Боришевський М. Й. Моральна саморегуляція поведінки особистості: понятійний апарат. К. : ІП АПН України, 2003. 24 с.
2. Васильєв В. Посібник до вивчення розділу «Кадрова робота з державними службовцями». Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2006. 72 с.
3. Главацька О.Л. Менеджмент соціальної роботи : теорія та практика : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2015. 616 с.
4. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту : підручник. Львів : БаК, 2001. 624 с.
5. Діуліна В.В. Соціально-педагогічні умови формування морально-етичної культури майбутнього керівника управлінської діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків,

2003. 187 с.

6. Єлізарова І.О. Секрети ділового успіху: навчальний посібник. К. : Кондор, 2014. 80 с.

7. Зозуляк-Случик Р.В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників у освітньому процесі сучасних університетів: методичні рекомендації. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 104 с.

8. Щекин Г.В. Планирование и организация работы с персоналом : учебное пособие. К. : МАУП, 1993. 92 с.

Наталія Єсіна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

***Анотація.** У статті проаналізовані різні підходи до визначення феномену «обдарованість»; на основі аналізу наукової літератури виявлені труднощі, з якими зіткаються обдаровані старшокласники у процесі їх соціалізації; розкрито поняття соціальної дезадаптації учнів; дано авторське визначення поняття «підготовка майбутніх соціальних фахівців до профілактики соціальної дезадаптації обдарованих старшокласників»; визначено готовність як результат процесу підготовки майбутніх соціальних фахівців до профілактики соціальної дезадаптації обдарованих старшокласників.*

***Ключові слова:** обдарованість, старшокласники, соціальна дезадаптація, профілактика соціальної дезадаптації, підготовка майбутнього соціального фахівця, готовність майбутнього соціального фахівця.*

Актуальність. На сучасному етапі розвитку України відбуваються зміни в економічному, політичному та соціальному житті. Все це ускладнюється повномасштабним вторгнення Російської федерації до нашої країни. Саме ці зміни сприяли появі нових соціальних проблем, які позначилися на вихованні, освіті та соціальному формуванні старшокласників, а саме обдарованих. Обдаровані особистості - це один з важливіших ресурсів держави і суспільства, що являє собою культурний та науковий потенціал України, від розвитку якого залежить існування і добробут суспільства в майбутньому. Дані соціологічних досліджень свідчать про те, що лише 2-3% дорослих людей на Землі володіють видатними здібностями, а от серед дітей шкільного віку обдарованих